

**ΕΘΝΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ
ΑΨΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ**

ΔΕΛΤΙΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟΥ ΑΨΛΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

1. Σύντομη παρουσίαση του στοιχείου Ψλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς

α. Με ποιο όνομα αναγνωρίζεται το στοιχείο από τους φορείς του:

Αργκουτσιάρια

β. Άλλη/-ες ονομασία/ες:

Καρναβάλια Κλεισούρας

γ. Σύντομη Περιγραφή:

Το δρώμενο των αργκουτσιαριών αποτελεί ένα ευετηριακό έθιμο, που επιτελείται στην Κλεισούρα Καστοριάς την ημέρα της Πρωτοχρονιάς και ανήκει στις λαϊκές τελετουργίες του Δωδεκαημέρου με διαβατήριο χαρακτήρα. Ο αγερμικός θίασος των μεταμφιεσμένων αποτελείται αποκλειστικά από αρσενικά μέλη της τοπικής κοινωνίας και με θηριόμορφες προσωπίδες περιφέρεται χορεύοντας στους κεντρικούς δρόμους και τις πλατείες του οικισμού για να καταλήξει σε παλλαϊκό χορό στο μεσοχώρι και ακολούθως σε επισκέψεις σε καφενεία, ταβέρνες και οικίες εορταζόντων. Η παρουσία τους θεωρείται ότι φέρνει τύχη, γονιμότητα και καλοχρονιά.

δ. Πεδίο ΑΠΚ:

- προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις
- επιτελεστικές τέχνες
- κοινωνικές πρακτικές-τελετουργίες-εορταστικές εκδηλώσεις
- γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν
- τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία
- άλλο

ε. Περιοχή όπου απαντάται το στοιχείο:

Κλεισούρα Καστοριάς, Δήμος Καστοριάς, Νομός Καστοριάς, Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

στ. Λέξεις-κλειδιά:

Κλεισούρα, αργκουτσιάρια, Δωδεκαήμερο Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιά, μεταμφιέσεις, αγερμικά δρώμενα, Βλάχοι

2. Ταυτότητα του φορέα του στοιχείου ΑΠΚ

α. Ποιος/-οι είναι φορέας/-είς του στοιχείου;

-Τοπική Κοινότητα Κλεισούρας Καστοριάς
-Πολιτιστικός Σύλλογος Κλεισούρας «Ο Δάρβαρης»

-Σιώκης Νικόλαος (χορευτής, κατασκευαστής των προσωπίδων: ο ρόλος του είναι ιδιαίτερα σημαντικός, καθώς οι θηριόμορφες μάσκες των αργκουτσιάρηδων είναι μοναδικές αναφορικά με τις μάσκες άλλων δρωμένων του ελλαδικού χώρου, και σήμερα δεν υπάρχουν άλλοι κατασκευαστές τους, οι οποίοι θα μεταδώσουν την τέχνη)

β. Έδρα/τόπος

Πολιτιστικός Σύλλογος Κλεισούρας «Ο Δάρβαρης»
Διεύθυνση: Κλεισούρα Καστοριάς ΤΚ: 52054
(κα Κωνσταντίνα Χήττα)
e-mail: politistikossyllogoskleisouras@gmail.com

γ. Περαιτέρω πληροφορίες για το στοιχείο:

Σιώκης Δ. Νικόλαος
Δρ Ιστορίας Ελληνισμού
e-mail: siokisn@gmail.com

3. Αναλυτική περιγραφή του στοιχείου ΑΠΚ, όπως απαντάται σήμερα

Η Κλεισούρα, μια ιστορική βλάχικη πολίχνη της Δυτικής Μακεδονίας που μεταξύ του 17ου και του 19ου αιώνα αναδείχθηκε σε σημαίνον εμποροβιοτεχνικό κέντρο της περιοχής, βρίσκεται στον νομό Καστοριάς σε υψόμετρο που κυμαίνεται ανάμεσα στα 1.104 μ. με 1.244 μ., μέσα σε δασώδη και φυσικά οχυρή τοποθεσία στη βόρεια πλαγιά του όρους Μουρίκι.

Το δρώμενο των αργκουτσιαριών τελείται ανήμερα την Πρωτοχρονιά και αποτελεί τη σπουδαιότερη εθιμική εκδήλωση του Δωδεκαημέρου, με την οποία επιχειρείται η εξασφάλιση της ευτυχίας και της μακροημέρευσης. Ο αγερμός των αργκουτσιάρηδων, αν και επιτελείται εξ αφορμής της συγκεκριμένης εορταστικής περίπτωσης της κοινότητας ως συνόλου, διαθέτει εντονότερη την ευετηριακή σκοπιμότητα και προσλαμβάνει περισσότερο τον χαρακτήρα μιας μαγικής πράξης, που ενισχύεται από τον ορμητικό παλμό της συνολικής κίνησης του σώματος των χορευτών και αποβλέπει στην προσδοκώμενη και επιδιωκόμενη εαρινή αναγέννηση της φύσης και κατ' επέκταση της ζωής με την εξασφάλιση σωματικής υγείας και ρώμης.

Τα «πρόσωπα» που λαμβάνουν μέρος αναπαριστούν τέσσερις τελετουργικούς χαρακτήρες, τον τσερκέζο, τον γκέγκα ή γκέγκανο, την κοκόνα και την ομάδα των αργκουτσιάρηδων. Η τελετουργική δράση αυτής της ομάδας εξελίσσεται μέσα από ένα δρώμενο κατά το οποίο απαγάγουν τον γκέγκα και απελευθερώνουν την κοκόνα, που έχει ήδη αιχμαλωτίσει. Κατόπιν τον περιάγουν δέσμιο και δεσμώτη, εκτελώντας παράλληλα κωμικούς και χορευτικούς εξευτελισμούς. Στο πλαίσιο του εθίμου εκτελούνταν παλαιότερα και πολλά σκωπτικά τραγούδια, που διακωμωδούσαν και ανθρώπους της κοινότητας.

Ο ταϊφάς (παρέα), που αποτελείται αποκλειστικά και μόνο από άνδρες, ετοιμάζεται δύο μήνες πριν. Παλαιότερα οι ταϊφάδες ήταν τρεις ή τέσσερις ή και περισσότερες (οι γέροντες, οι μεσήλικες, οι νέοι και οι μικροί). "Va n' adramu" (μτφρ. θα γίνουμε) είναι η φράση που ακούς να μεταδίδεται από στόμα σε στόμα όλο το προηγούμενο διάστημα.

Όσοι επιθυμούν να συμμετέχουν, φροντίζουν να είναι προετοιμασμένοι και αν δεν διαθέτουν δική τους φορεσιά, σπαθί και προσωπίδα, τα δανείζονται έγκαιρα από συγγενικά ή φιλικά τους πρόσωπα.

Το απόγευμα της παραμονής της εορτής του Αγίου Βασιλείου μεταμφιεσμένοι και μη περιμένουν στην είσοδο του χωριού τούς οργανοπαίκτες, τα νταούλια, και όλοι μαζί κατευθύνονται στην κεντρική πλατεία, όπου χορεύουν για αρκετή ώρα και στη συνέχεια αποχωρούν.

Την επομένη, ανήμερα Πρωτοχρονιάς, όλοι όσοι συμμετέχουν, αρχίζουν να ντύνονται από νωρίς το πρωί, ο καθένας στο σπίτι του. Στη διαδικασία αυτή βοηθούνται από τους ηλικιωμένους και τις γυναίκες, που φροντίζουν για το σιδέρωμα των ρούχων, το περίτεχνο δέσιμο των ζωναριών και την καλή στερέωση των επιστήθιων κοσμημάτων, της παλάσκας και των σπαθιών.

Λίγη ώρα πριν από την απόλυση της εκκλησίας οι αργκουτσιάρηδες συγκεντρώνονται στη βρύση του Αγίου Αθανασίου (βλαχ. *La fantina di I' Ai Thanasi*), απ' όπου με τα μικρά παιδιά να προπορεύονται και τα όργανα να ακολουθούν, κατευθύνονται στη συνοικία του Αγίου Αντωνίου με τη σκεπαστή βρύση (βλαχ. *La fantina di disurra*) μέσα από τα στενά και τα δρομάκια του χωριού. Εκεί περιμένουν να τελειώσει η θεία λειτουργία και στη συνέχεια κατεβαίνουν στην πλατεία του Αγίου Νικολάου (βρύση στην πλατεία βλαχ. *La fantina din razari* ή *din codru*), χορεύοντας ανά ζεύγη πιασμένοι χέρι με χέρι ή αντικριστά διασταυρώνοντας τις ξιφολόγχες τους με εκστατικό πάθος (βλ. χάρτη παραρτήματος). Στην κεντρική πλατεία σχηματίζουν έναν μεγάλο κύκλο και αρχίζουν τον χορό μέχρι το μεσημέρι, μαζί με τον κόσμο που τους παρακολουθεί.

Αφού χορέψουν όλοι οι αργκουτσιάρηδες, με πρώτους την κοκόνα και τον γκέγκανο, βγάζουν και τη μάσκα, την προσωπίδα, την οποία δένουν στο κεφάλι τους. Ακολούθως, επισκέπτονται όλα τα καφενεία και τις ταβέρνες του χωριού, όπου χορεύουν και ανταλλάσσουν ευχές με όλους τους θαμώνες.

Κατά τη διάρκεια της τέλεσης του δρωμένου πολλοί είναι αυτοί που προσφέρουν στα αργκουτσιάρια ποτά, όπως το τσίπουρο ή συνηθέστερα το κονιάκ, για να ευχηθούν και να αντευξηθούν για καλοχρονιά. Πρόκειται για μια κίνηση που αποσκοπεί όχι στην πρόκληση της ευχάριστης διάθεσης των συμμετεχόντων και στη μέθη, αλλά πρωτίστως στην ωφέλειά τους από τις θερμαντικές ιδιότητες των ποτών και την ενεργειακή τόνωση των χορευτών, λόγω των χαμηλών θερμοκρασιών και του ψύχους που επικρατούν στην περιοχή.

Το απόγευμα οι μεταμφιεσμένοι ξεκινούν και πάλι τον χορό στους δρόμους και τις πλατείες της Κλεισούρας και ακολούθως πραγματοποιούν επισκέψεις στους εορτάζοντες, τους συγγενείς και όσους άλλους τους έχουν προσκαλέσει στα σπίτια τους, διασκεδάζοντας και χορεύοντας μαζί τους. Σε κάθε σπίτι που επισκέπτονται τα αργκουτσιάρια, προσφέρονται στους μεταμφιεσμένους και στους μουσικούς ποικίλα εδέσματα, τα οποία ετοιμάζουν οι νοικοκυρές της Κλεισούρας. Με την παρουσία τους φέρνουν μαζί τους την τύχη, τη γονιμότητα και την καλοχρονιά.

Το βράδυ συγκεντρώνονταν παλαιότερα σε κάποιο από τα καφενεία του χωριού, για να γλεντήσουν με τις οικογένειές τους, αλλά τις τελευταίες δεκαετίες συνηθίζουν να πραγματοποιούν παραδοσιακό γλέντι στην αίθουσα «Τσιούλη» του Πολιτιστικού Συλλόγου Κλεισούρας «Ο Δάρβαρης».

Στο γλέντι αυτό ακούγονται και πολλά βλάχικα, σκωπτικά κυρίως, τραγούδια που αναφέρονται σε ερωτοδουλειές, σε κοινωνικές αποτυχίες, σε απαγωγές κοριτσιών κ.ο.κ. Τέτοια τραγούδια υπάρχουν πολλά και είναι γνωστά στους Κλεισουριώτες:

- *Catinio al Paparetri* (μτφρ. Η Κατινιώ του Παπαπέτρη)
- *Athina al Nesa* (μτφρ. Η Αθηνά του Νέσσα)
- *Tsi s' da laia di campana* (μτφρ. Τι χτυπά η μαύρη η καμπάνα)
- *Sfi cupria ali soacri* (μτφρ. Στην κοπριά της πεθεράς)

- Costa al Larga di la Rungu (μτφρ. Ο Κώστας του Λάργκα από το Ρούγκο)
- Tuts' aest's' arugutsiari (μτφρ. Όλα αυτά τα καρναβάλια)
- Melazim (μτφρ. Ο Μελαζίμ)
- Tsi sontu buni fiatili (μτφρ. Τι είναι τα καλά κορίτσια) κ.ά.

Αρκετές φορές, κυρίως παλιότερα, συμπεριλάμβαναν σε αυτά τα τραγούδια και τους ξενιτεμένους της Κλεισούρας με τα ατοπήματα που δημιουργούσαν και τους έβγαζαν τα «άπλυτα στη φόρα». Κατέληγαν τότε γι' αυτούς με το δίστιχο: «...candu fugu nvirinats' cu pradz' di la ciradziadz'» (μτφρ. όταν φεύγουν λυπημένοι με τα λεφτά των κираτζίδων).

Οι μεταμφιεσμένοι χορεύουν συνήθως:

1. Κατινιώ αλ Παπαπέτρη (κλεισουριώτικη καρναβαλιστική πατινάδα) (ηχητικό αρχείο παραρτήματος)
2. Πατινάδες διάφορες
3. Ούνα ταχινά (τοπικός συρτός που χορεύεται από την κοκόννα)
4. Τσάμικο βαρύ (χορεύεται από το γκέγκανο)
5. Μουρίκι (τοπικός τσάμικος χορός)
6. Μπεράτι
7. Δαμασιώτικο
8. Στα τρία (χοροί όπως Χασάπικο, Χάιδω, Παιδιά της Σαμαρίνας κ.ά.)
9. Γκάντα
10. Ναουσαίικο (πρόκειται για τον χορό Μουσταμπέικο)

4. Χώρος/εγκαταστάσεις και εξοπλισμός που συνδέονται με την επιτέλεση/ άσκηση του στοιχείου ΑΠΚ

Το δρώμενο λαμβάνει χώρα στους δρόμους και την κεντρική πλατεία της Κλεισούρας και ο ταϊφάς των συμμετεχόντων καταλήγει το βράδυ της Πρωτοχρονιάς στην αίθουσα «Τσιουλή» του Πολιτιστικού Συλλόγου Κλεισούρας «Ο Δάρβαρης», όπου συνοδεύει των ζουρνάδων και των νταουλιών γλεντούν μέχρι τις πρώτες πρωινές ώρες με όλους τους κατοίκους του χωριού και επισκέπτες.

Τα «πρόσωπα» που συγκροτούν τον ταϊφά φέρουν και διαφορετικά ενδύματα, αντίστοιχα των ρόλων τους. Κάθε παρέα αποτελείται από:

1. Τον «τσερκέζο» (βλαχ. tsirchezu): Είναι ο επικεφαλής της ομάδας, αυτός που τη διευθύνει. Είναι ντυμένος με μαύρο μάλλινο σαλβάρι, μαύρο πουκάμισο και αμάνικο γιλέκο και φορά στα πόδια τσαρούχια. Στο χέρι κρατά ξύλινη γκλίτσα, με την οποία διευθύνει την παρέα προπορευόμενος.

2. Τον «γκέγκα ή γκέγκανο» (βλαχ. gega ή geganu): Είναι ο Τουρκαλβανός που έχει απαγάγει την κοκόννα. Φορά μαύρο ή σκούρο καφέ κοντό ως το γόνατο παντελόνι, τύπου βράκας, πουκάμισο και γιλέκο με περίτεχνα χρυσοκεντήματα, μεταξωτό μαντίλι στο κεφάλι και μάσκα στο πρόσωπο. Χαρακτηριστικό είναι το τούρκικο γιαταγάνι που φέρει στη μέση, στερεωμένο με δύο πολύχρωμα ζωνάρια. Στα πόδια φοράει μάλλινο υπόλευκο καλτσόν εσωτερικά και τσαρούχια (βλ. φωτογραφίες 9 και 17 παραρτήματος).

3. Την «κοκόννα» (βλαχ. cusona): Είναι η βασική και μοναδική γυναικεία μορφή της ομάδας, ντυμένη με ευρωπαϊκά ρούχα, που την παριστάνει πάντα άνδρας, μια και στο έθιμο συμμετέχουν μόνο άνδρες. Η κοκόννα παλιότερα φορούσε την τοπική φορεσιά (πουκάμισο από βαμβακομέταξο ή μεταξωτό ύφασμα με φαρδιά μανίκια, που απόληγαν σε μπιμπίλες/δαντέλες, μεταξωτό μακρύ φόρεμα ραμμένο από μεταξωτή στόφα ή ταφτά, εφαρμοστό χρυσοκέντητο γιλέκο, ζωνάρι μεταξωτό με κρόσσια, άσπρες μάλλινες κάλτσες

με πολύχρωμα κεντήματα στους αστραγάλους, στη μύτη και στη φτέρνα), που αργότερα αντικαταστάθηκε από ευρωπαϊκά ρούχα και καπέλο στολισμένο με ψεύτικα λουλούδια και φτερά από ουρά παγωνιού ή κόκορα. Στο στήθος έχει κρεμασμένες αράδες φλουριών. Είναι η μόνη μορφή του θιάσου που σήμερα δεν φορά μάσκα όπως παλιά (βλ. φωτογραφίες 9 και 17 παραρτήματος). Στο χέρι κρατά ως απαραίτητο εξάρτημα ένα ομπρέλινο ηλίου (παρασόλι) και αφού χορέψει, θα γυρίσει την ομπρέλα ανάποδα, για να μαζέψει μέσα σε αυτήν φιλοδωρήματα από τους θεατές (βλ. φωτογραφίες 19 και 23 παραρτήματος).

4. Τους «αργκουτσιάρηδες» (βλαχ. *argutsiari*): Αρχικά φορούσαν πολύπτυχες φουστάνες και πουκάμισα που είχαν με κάπνισμα γίνει γκρι. Σήμερα πλέον είναι ντυμένοι με τους τοπικούς μαύρους αμάνικους ντουλαμάδες, τους μανδύες, που εισήχθησαν στο έθιμο μετά τον Μακεδονικό Αγώνα, και υπόλευκες μακριές κάλτσες και περικνημίδες (βλαχ. *tsiuaritsi*) πλεγμένες με μαλλί ή βαμβάκι, τις οποίες στερεώνουν με μαύρες καλτσοδέτες με φούντες (βλαχ. *nuveati* ή *caltsaveti*). Οι ντουλαμάδες κατασκευάζονται από τσόχα εκλεκτής ποιότητας μαύρου ή σκούρου μπλε (βίνιτου) χρώματος και είναι στολισμένοι στο στήθος, στις τσέπες, στα μανίκια και στην αριστερή κάτω άκρη του μανδύα με πορφυρές βελούδινες λωρίδες, κεντημένες με χρυσογάιτανα από τους ντόπιους τερζήδες. Εσωτερικά φορούν μαύρο σατέν πουκάμισο με χρυσά σιρίπια στο στήθος και στα φαρδιά μανίκια, ενώ στους ώμους του πουκάμισου υπάρχει κέντημα με πουλίες και κουμπάκια. Η φορεσιά συμπληρώνεται με δύο μονόχρωμα μεταξωτά ζωνάρια (βλαχ. *braņu*), το φισεκλίκι (φυσιγγιοθήκη), την ξιφολόγη (βλαχ. *caņa*), το μεταξωτό κεφαλομάντιλο που δένεται περίπλοκα με έναν μεγάλο κόμπο στην αριστερή πλευρά του κεφαλιού (βλαχ. *dragņa*) αφήνοντας τις άκρες του να πέφτουν στον ώμο και τη μάσκα ή προσωπίδα (βλαχ. *fatsa*) (βλ. Παράρτημα, φωτογραφία 24). Η μάσκα (βλ. Παράρτημα, φωτογραφία 24) έχει ως βάση ένα υπόλευκο προσωπίο από γύψο και χαρτί με κόκκινα χείλη και κόκκινη μετωπική ταινία. Ζώνεται με δέρμα λαγού που μιμείται τα γένια και είναι στολισμένη με ένα μεγάλο μαύρο μουστάκι φτιαγμένο από μαλλί προβάτου. Εσωτερικά είναι καλυμμένη με κερί για να μην καταστρέφεται από την υγρασία που δημιουργούν τα χνώτα. Στηρίζεται (δένεται) στο κεφάλι με τέσσερα κορδόνια. Τα κοσμήματα του αργκουτσιάρη είναι μόνο επιστήθια, συνήθως ασημένιο σταυρωτό τσαπράζι, ασημένιο γιορντάνι ή διπλό κιουστέκι, παλάσκα και πολλές αλυσίδες με ασημένια νομίσματα και έναν σταυρό, αλλά και φυλαχτά που φέρουν σκαλιστές παραστάσεις αγίων, τα λεγόμενα χαϊμαλιά.

Τις παλαιότερες εποχές τα αργκουτσιάρια συνόδευαν μουσικά οι ζουρνατζήδες και οι νταουλτζήδες της Κλεισούρας, με γνωστότερους τους Αντρίκα Ανδρέου, Αλέξη Γιώγου, Τάκη Κατερίνα, Λάκια Σαλαγιάννη, Ίτσα (Βασίλειο) Σιαρίφα, Πέτρο Σταύρη, Λάζο, Νίκο και Χρήστο Τασιπέτρη (Τύπη).

Τα νεότερα χρόνια οι ταϊφάδες (παρέες) των καρναβαλιών καλούσαν τους ζουρνάδες και τα νταούλια από το προσφυγικό χωριό Σωτήρας Αμυνταίου ή το τουρκοχώρι Ανάργυροι Πτολεμαΐδας και σήμερα πλέον από την Αλεξάνδρεια Ημαθίας (πρωτίστως τον Γιώργο Ζαφειρίου και τους αδελφούς Θωμά και Διονύση Πάτμο), τη Νάουσα Ημαθίας ή τη Γουμένισσα Κιλκίς.

Στις τριμελείς ζυγίες, που συνόδευαν τους χορευτές στο δρώμενο των αργκουτσιαριών της Κλεισούρας τις τελευταίες δεκαετίες, συμμετείχαν στον ζουρνά οι Γιώργος Ζαφειρίου, Θωμάς Πάτμος, Διονύσης Πάτμος, Κώστας Καραπιπέρης, Γιώργος Κούκλας, Γρηγόρης Κούκλας, Θωμάς Κούκλας, Κώστας Κούκλας, Γιώργος Κίτσιος, Πασχάλης Μάνος, Γιώργος Τσιπίσης και στο νταούλι οι Γιώργος Παναγιωτόπουλος, Μανώλης Πάτμος, Κυριάκος Πιπιλιάρης και Βασίλης Βέλκος.

5. Προϊόντα ή εν γένει υλικά αντικείμενα που προκύπτουν ως αποτέλεσμα της επιτέλεσης/άσκησης του στοιχείου ΑΠΚ

Δεν υπάρχουν προϊόντα ή ή εν γένει υλικά αντικείμενα που προκύπτουν από την επιτέλεση του στοιχείου ΑΠΚ.

6. Ιστορικά στοιχεία για το στοιχείο ΑΠΚ

Τα αργκουσιάρια συνιστούν αδιαμφισβήτητα ένα αρχέγονο θεατρικό δρώμενο με συμβολικές σημάνεις. Στην πορεία απέκτησαν και ιστορικές σημάνσεις, που σχετίζονταν με την απελευθέρωση της περιοχής από τους Οθωμανούς σύμφωνα με τις εθνικές ιστορικές συγκυρίες. Ωστόσο, δεν γνωρίζουμε επακριβώς τις απαρχές του εθίμου, καθώς οι πληροφορίες γι' αυτό προέρχονται πρωτίστως από προφορικές μαρτυρίες, από φωτογραφικές απεικονίσεις του (παλαιότερες και νεότερες) και από τη σύγχρονη ζωντανή του επιτέλεση.

Σύμφωνα με την τοπική μνήμη τελούνταν ήδη την περίοδο της Τουρκοκρατίας, όπως μαρτυρούν οι παλαιότερες φωτογραφικές του απεικονίσεις κατά τον 19ο αιώνα, η χαρακτηριστική μορφή του Τουρκαλβανού γκέγκα με το οθωμανικό γιαταγάνι στη μέση και τα τουρκικά σπαθιά των αργκουσιάρηδων, που στις αρχές του 20ού αιώνα αντικαταστάθηκαν με ευρωπαϊκές ξιφολόγχες.

Η λαϊκή ερμηνεία θεωρούσε τους αργκουσιάρηδες μια ομάδα αρματολών που συγκροούνται με τον γκέγκα, ο οποίος συμβολίζει την οθωμανική εξουσία. Τους απέδιδε δηλαδή συνωμοτικό χαρακτήρα και ανταρσιακή υπόσταση και ανήγαγε το δρώμενο στην προεπαναστατική περίοδο ή στην πιο πρόσφατη ιστορία στην εποχή του Μακεδονικού Αγώνα, καθώς τότε επήλθε μια σχετική νεωτερικότητα και οι αργκουσιάρηδες υιοθέτησαν ως βασικό στοιχείο της ενδυμασίας τους τον μανδύα, τον ντουλαμά των Μακεδονομάχων. Μάλιστα, η ζωόμορφη μάσκα συνδέθηκε από τους κατοίκους ακόμη και με την προσπάθεια των Μακεδονομάχων να εισέρχονται κρυφά και με ασφάλεια στον οικισμό προς ανεφοδιασμό των ένοπλων σωμάτων τους με τρόφιμα και χρήματα για τον αγώνα, παρότι κάτι τέτοιο δεν τεκμηριώνεται από καμία ιστορική πηγή εκείνης της χρονικής περιόδου.

Για την ονομασία του δρωμένου έχουν δοθεί μέχρι σήμερα ποικίλες ερμηνείες με επικρατέστερη την προέλευση της λέξης από τη βυζαντινή «ρόγα», τον μισθό, την έκτακτη αμοιβή, που συσχετίζεται με την εξυπηρέτηση και τις κοινωνικές συναλλαγές του *do ut des*, της βασικής δηλαδή αρχής της προσφοράς και της αντίδοσης που διέπει τις καθημερινές και κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων. Η αρχή, λοιπόν, του εθίμου θα πρέπει να εντοπιστεί στη βυζαντινή περίοδο, κατά την οποία η φύλαξη ορισμένων περιοχών, των γνωστών θεμάτων, ανατίθετο σε θεματικούς στρατούς με μισθοφόρους-μικροκαλλιεργητές, οι οποίοι πληρώνονταν αρχικά από την κυβέρνηση κυκλικά μια φορά ετησίως και τα φορολογικά έσοδα του κράτους κατέληγαν στη μισθοδοσία («ρόγα» < λατιν. *erogatio* = «πληρωμή» > αγγλικ. *erogation*) ενός μόνο θέματος, ενώ μετέπειτα νομιμοποιήθηκε και γενικεύτηκε η «συνωνή»/coemptio ως ετήσια συνδρομή. Δηλαδή, οι στρατιώτες είχαν το δικαίωμα να παίρνουν μία φορά τον χρόνο από τους κατοίκους του θέματος ως φόρο σε είδος τα απαραίτητα γι' αυτούς εφόδια (τρόφιμα, ρούχα, όπλα κ.ά.).

Η συνήθεια αυτή διατηρήθηκε και κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας με τον θεσμό των αρματολών. Πρέπει μάλιστα να αναφερθεί ότι παλαιότερα η

ομάδα των μεταμφιεσμένων ανδρών περιφερόταν στους δρόμους του χωριού χορεύοντας και μαζεύοντας φαγητά, γλυκά, που στο τέλος τα καταλάωναν σε κοινό γλέντι, ή και χρήματα με την περιαγωγή κουμπαρά μεταξύ των παριστάμενων θεατών. Σήμερα διατηρούνται ελάχιστα κατάλοιπα αυτής της πράξης με χαρακτηριστικότερο τη συγκέντρωση φιλοδωρημάτων από την κοκώνα μέσα στο παρασόλι της μετά από τον χορό της στην κεντρική πλατεία της κοινότητας.

Δεν πρέπει, ωστόσο, να παραβλέψουμε και τις ερμηνείες διαφόρων ερευνητών που συσχετίζουν την ονομασία του δρωμένου με τις λατινικές λέξεις «ruga-ae» (ρυτίδα, ένδυμα ή πτυχή ενδύματος), «ruga-are» (ρυτιδώνω, ασχημίζω), «rogo-are» (αιτούμαι, δέομαι), «rogator-oris» (αιτητής, επαίτης) και «rogation-onis» (αίτηση, αξίωση). Ανεξάρτητα από τις παραπάνω λέξεις ο τύπος «(α)ρουγκουτσιάρου» παραπέμπει μορφολογικά σε ρωμανική ρίζα (λατινογενή λέξη), καθώς στη βλαχική γλώσσα διατηρούνται οι λέξεις «(α)rogu» (παρακαλώ, δέομαι), «(α)ruga» (μισθός, αμοιβή) ή «(α)rugare» (μισθωση) και «(α)rugedzu» (μισθώνω). Όλες οι παραπάνω ερμηνείες σχετίζονται σαφώς και με τα ακόλουθα χαρακτηριστικά των μεταμφιεσμένων: α) την αυστηρή οργάνωση και δομή της ομάδας και την αφοσίωση στον αρχηγό, β) τη μεταμφίεση και την ενδυμασία των συμμετεχόντων με τη θηριόμορφη μάσκα να κυριαρχεί και γ) τον πολεμικό χαρακτήρα τους, καθώς όλα τα αργκουτσιάρια φέρουν οπλισμό.

Το δρώμενο των αργκουτσιαριών διατηρεί μέχρι σήμερα μια αστείρευτη και ακατάπαυστη δυναμική και παρά τις αλλαγές που έχει υποστεί τις τελευταίες δεκαετίες αναφορικά με τον αριθμό των συμμετεχόντων και την ενδυματολογική πιστότητα, επιτυγχάνει τον επαναπροσδιορισμό της πορείας του στον χρόνο και τον εξοπλισμό του με ισχυρές δυνάμεις ποιοτικής αντοχής. Ο αγερμικός του χαρακτήρας παραμένει στις μέρες μας αμετάβλητος, παρ' όλο που τις τελευταίες δεκαετίες μειώθηκε ο αριθμός των συμμετεχόντων στην ομάδα, τα μέλη της συχνά δεν τηρούν τους άγραφους εθιμικούς κανόνες (τελετουργικούς, ενδυματολογικούς, χορευτικούς) και στην επιτέλεσή του δεν διακρίνεται κάποια σκοπιμότητα (συμβολική, αντιστασιακή, επαναστατική).

Ο τεχνικός πολιτισμός, η πολυποίκιλη σύγχρονη εξέλιξη και η αλλαγή των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών συνθηκών δεν οδήγησαν ποτέ στη διακοπή του εθίμου και πρωτίστως στη μετατροπή του σε μια ψυχαγωγική φολκλορική εκδήλωση, σε ένα καταναλώσιμο θέαμα, σε ένα πολύφερνο τουριστικό προϊόν.

7. Η σημασία του στοιχείου σήμερα

α. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τα μέλη της κοινότητας/τους φορείς του;

Όλοι οι Κλεισουριώτες θεωρούν τα αργκουτσιάρια ως το κορυφαίο γεγονός των τελετουργικών εθίμων του κύκλου του χρόνου, που προμηνύει την εκδίωξη του χειμώνα, την αναβλάστηση της φύσης, την ευετηρία και τη γονιμότητα γης, ζώων και ανθρώπων αλλά αποσκοπεί και στην καλοτυχία.

Η τέλεση του δρωμένου αποτελεί παράλληλα και μια κοινωνική λειτουργία, καθώς είναι μια μνητική δοκιμασία ένταξης των εφήβων στην κοινότητα. Μέσω αυτού παρουσιάζεται η εικόνα της ιδανικής ανδρικής ταυτότητας, συντεθειμένης από ευρωστία, εγκράτεια, επιδεξιότητα, ανδροπρέπεια και συλλογικότητα.

Η ακμαιότητα του εθίμου οφείλεται στο γεγονός ότι συνδέει τα μέλη της κοινότητας, οι διαστάσεις της οποίας είναι πλέον διαχωρικές, εφόσον σήμερα πολλά μέλη της έχουν μεταναστεύσει σε μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας και

στο εξωτερικό. Το συλλογικό αυτό δρώμενο είναι αντιπροσωπευτικό της ιδιαίτερης πατρίδας τους και η ετήσια επιτέλεσή του έχει σχεδόν δεισιδαιμονική σημασία για τους μεταμφιεζόμενους και για τους συμμετέχοντες ως θεατές κατοίκους.

β. Ποια είναι η σημασία του στοιχείου για τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία;

Είναι γνωστό ότι στον ελληνικό χώρο οι μεταμφιέσεις κατέχουν σπουδαία και σημαίνουσα θέση στον κύκλο των εορτών του Δωδεκαημέρου.

Το δρώμενο των αργκουτσαριών της Κλεισούρας είναι αποκαλυπτικό μιας ελάχιστα γνωστής πτυχής του μεγάλου εθνικού πλούτου που μελετά η ελληνική λαογραφία και αφορά στην επιτέλεση ομαδικών αγερμών σε εποχιακούς κρίσιμους σταθμούς του κύκλου του χρόνου και της βλάστησης. Διακρίνεται για τον ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα και για την κοινωνική του λειτουργικότητα σε ένα πλαίσιο αρμονικής ζωής με το φυσικό περιβάλλον και υποδειγματικής συνύπαρξης με τον συγχωριανό και τον συνάνθρωπο. Το σπουδαιότερο ίσως δίδαγμα που μπορούμε να αντλήσουμε από αυτό είναι η ανάγκη επανόδου στις σπουδαίες αυτές αξίες, που είναι ικανές να εξανθρωπίσουν και πάλι την ήδη εξαγριωμένη και αγχώδη καθημερινή μας ύπαρξη και κοινωνική πρακτική.

Τα μορφολογικά του στοιχεία, οι πολυποίκιλοι συμβολισμοί του και η δι' αυτών επίδιωξη ευετηρίας, ευημερίας και ευτυχίας παραπέμπουν, αντανακλούν και αποτυπώνουν τις κοινωνικά αποδεκτές και επιθυμητές αρετές, οι οποίες πρέπει να χαρακτηρίζουν τους ανθρώπους στο πλαίσιο της παραδοσιακής κοινότητας, άρα προσδιορίζουν κοινωνικούς ρόλους και πολιτισμικές ταυτότητες.

Πέρα όμως από την τελετουργική και συμβολική του διάσταση συνιστά μια πολιτισμική πρακτική που σχετίζεται άμεσα με τη δόμηση και τη διαπραγμάτευση της πολιτισμικής ταυτότητας της κοινότητας, αλλά και με τη συνάφεια της τοπικής ταυτότητας με την υπερτοπική και κατ' επέκταση με την εθνική ταυτότητα.

γ. Συμμετείχε και πώς η κοινότητα στην προετοιμασία της εγγραφής του στοιχείου στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς;

Η κοινότητα της Κλεισούρας συνέβαλε καθοριστικά στην προετοιμασία εγγραφής των αργκουτσαριών στο Εθνικό Ευρετήριο Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ελλάδας με την ποικιλότροπη παροχή προφορικών μαρτυριών και προσωπικών εμπειριών για την τέλεση του δρωμένου αλλά και πλήθους φωτογραφικών τεκμηρίων, εκφράζοντας παράλληλα την ηθική της υποστήριξη για το όλο εγχείρημα.

8. Διαφύλαξη/ανάδειξη του στοιχείου

α. Πώς μεταδίδεται το στοιχείο στις νεότερες γενιές σήμερα;

Η μετάδοση του δρωμένου των αργκουτσαριών από γενιά σε γενιά αποτελούσε και αποτελεί προϊόν βιωματικής μύησης.

Οι παλαιότεροι χορευτές που συμμετείχαν σε αυτό, επιδείκνυαν κατά το παρελθόν μεγάλο ενδιαφέρον για τη σύσταση ταίφά με μικρούς χορευτές. Η συμμετοχή των νεαρών αυτών μελών της τοπικής κοινωνίας στο δρώμενο στόχευε πρωτίστως στη μετάδοση της αγάπης για το δρώμενο από την παιδική μάλιστα ηλικία, στη γνώση του εθνικού και ενδυματολογικού κώδικα και στην εμπέδωση της όλης χορευτικής διαδικασίας μέσω της μίμησης.

Στις μέρες μας το δρώμενο συνεχίζει να επιτελείται απρόσκοπτα με την αυθόρμητη συμμετοχή Κλεισουριέων που είτε διαμένουν μόνιμα στην Κλεισούρα, είτε έχουν μεταναστεύσει σε μεγάλα αστικά κέντρα του ελλαδικού χώρου και επισκέπτονται την Κλεισούρα καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, αλλά και με την ενεργή στήριξη και οργανωτική φροντίδα του Πολιτιστικού Συλλόγου Κλεισούρας «Ο Δάρβαρης», ο οποίος ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 1984.

β. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης του στοιχείου που έχουν ληφθεί στο παρελθόν ή που εφαρμόζονται σήμερα (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα).

Το δρώμενο των αργκουτσιαριών της Κλεισούρας δεν είναι ευρύτερα γνωστό στον ελλαδικό χώρο και στο παρελθόν δεν έχει ληφθεί κάποια ιδιαίτερη μέριμνα για τη διαφύλαξη, την προβολή και την ανάδειξή του.

Η αδυναμία αυτή οφείλεται στην αυτο-οργάνωση της ομάδας των αργκουτσιάρηδων, χωρίς την οργανωτική παρέμβαση έξωθεν φορέων ή παραγόντων, αλλά και στο γεγονός ότι για την τέλεση του δρωμένου απαιτούνται τα κατάλληλα ενδύματα, οι χαρακτηριστικές προσωπίδες και ο οπλισμός για τους συμμετέχοντες. Μέχρι σήμερα όλα μεταβιβάζονται στο πλαίσιο της οικογένειας από τους παλαιότερους στους νεότερους, χωρίς να ανήκουν στην ιματιοθήκη κάποιου Συλλόγου.

Τα τελευταία τριάντα χρόνια, άλλοτε με ιδιωτική πρωτοβουλία και άλλοτε με τη συνδρομή των Συλλόγων της Κλεισούρας, το δρώμενο έχει προβληθεί σε κάποιες πολιτιστικές εκδηλώσεις ανά την Ελλάδα αλλά και στα τηλεοπτικά μέσα, ενώ παράλληλα έχει μαγνητοσκοπηθεί και από κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς.

Μεταξύ εκείνων που πρώτοι κατέγραψαν το δρώμενο αναφέρονται χαρακτηριστικά η ενδυματολόγος και σκηνογράφος Ιωάννα Παπαντωνίου (1970), ο σημερινός καλλιτεχνικός διευθυντής της χορευτικής ομάδας του Λυκείου των Ελληνίδων Αθηνών Λευτέρης Δρανδάκης (1976 και 1978) και ο σκηνοθέτης Νέστορας Μάτσας (1980).

Μια πρώτη επίσημη παρουσίασή του έγινε στις 22 Σεπτεμβρίου 1989 στο πλαίσιο παράστασης του Λυκείου των Ελληνίδων Αθηνών στο Ωδείο Ηρώδου του Αττικού με τίτλο «Χοροί και τραγούδια από νεοελληνικά χορευτικά δρώμενα», στην οποία με εισήγηση του καλλιτεχνικού διευθυντή Λευτέρη Δρανδάκη συμμετείχε ομάδα ανδρών από την Κλεισούρα, που αναβίωσε το δρώμενο.

Στις 2 Ιανουαρίου 1997 πολυμελής ομάδα χορευτών του Λυκείου των Ελληνίδων Αθηνών επισκέφθηκε την Κλεισούρα και κατέγραψε το δρώμενο.

Ακολούθως, στις 20 Δεκεμβρίου 1997 μια ομάδα νέων από την Κλεισούρα, προσκεκλημένη του Λυκείου των Ελληνίδων, συμμετείχε στις εκδηλώσεις που έλαβαν χώρα στο Χιονοδρομικό Κέντρο των Καλαβρύτων στο πλαίσιο της τελετής αφής της ολυμπιακής φλόγας για τους Χειμερινούς Ολυμπιακούς Αγώνες στο Ναγκάνο της Ιαπωνίας.

Το ίδιο έτος (1997) το δρώμενο καταγράφηκε και προβλήθηκε μέσω της ΕΡΤ στο ντοκιμαντέρ της εθνομουσικολόγου Ροζάννας Λαδά με τίτλο «Μουσικό Οδοιπορικό: Καστοριά-Κλεισούρα-Κορησός, Ραγκουτσάρια».

Στις 8 Αυγούστου 1998 ομάδα νέων της Κλεισούρας παρουσίασε το δρώμενο στην εκδήλωση «Μενδενίτσα: Κάστρο Πολιτισμού '98, Χορεύοντας και τραγουδώντας στο διάβα ενός χρόνου», που διοργάνωσε η Χορευτική Ομάδα του Πολιτιστικού Συλλόγου Μενδενίτσας Φθιώτιδος.

Την Καθαρά Δευτέρα 15 Φεβρουαρίου 2010 ομάδα νέων από την Κλεισούρα συμμετείχε στις εκδηλώσεις με τίτλο «Αποκριγιάματα στο Ρούβα», που διοργάνωσαν στη Γέργερη Ηρακλείου Κρήτης ο Δήμος Ρούβα και η

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ηρακλείου σε συνεργασία με τους Πολιτιστικούς Συλλόγους Γέργερης, Νυβρίτου και Γεργιανών Ηρακλείου.

Το δρώμενο παρουσιάστηκε και κατά τη διάρκεια της εκπομπής «Κυριακή στο χωριό» της ΕΡΤ3 την Κυριακή 13 Φεβρουαρίου 2011.

Στις 26 Μαρτίου 2011 ομάδα ανδρών, που εκπροσωπούσε τον Πολιτιστικό Σύλλογο Κλεισούρας «Ο Δάρβαρης», παρουσίασε το δρώμενο σε εκδηλώσεις με τίτλο «Χοιρινομαγειρέματα στη Μάνη» του Συλλόγου Αρεοπολιτών Μάνης «Πέτρος Μαυρομιχάλης Αρχιστράτηγος» υπό την αιγίδα του Δήμου Ανατολικής Μάνης.

Το δρώμενο έχει, επίσης, παρουσιαστεί κατά καιρούς στη μεγάλη καρναβαλική παρέλαση των Ραγκουτσαριών της Καστοριάς και σε ετήσιους χορούς και εκδηλώσεις του Συλλόγου των Απανταχού Κλεισουριέων (Θεσσαλονίκη).

γ. Μέτρα διαφύλαξης/ανάδειξης που προτείνεται να εφαρμοστούν στο μέλλον (σε τοπική, περιφερειακή ή ευρύτερη κλίμακα).

Το δρώμενο των αργκουτσαριών διατηρεί μέχρι σήμερα τον παλιό αυθόρμητο χαρακτήρα του και δεν κατέστη ποτέ ένα είδος θεσμοθετημένης φολκλοριστικής καρναβαλικής παράστασης με ψυχαγωγικό χαρακτήρα.

Ωστόσο, η επιβίωση, η διαφύλαξη και η ανάδειξή του εξαρτώνται εν πολλοίς από:

1. Την εκπόνηση ειδικών μελετών για την επιστημονική ανάλυση του δρωμένου και τη συσχέτισή του με αντίστοιχα εθιμικά δρώμενα του ελληνικού και βαλκανικού χώρου.
2. Τη δραστηριοποίηση των Συλλόγων Κλεισουριέων για την ευρύτερη προβολή του δρωμένου και τη μετάδοσή του στις νεότερες γενιές με τη διοργάνωση σεμιναρίων και τη δημιουργία σχετικού εκπαιδευτικού υλικού.
3. Την υλική στήριξη για τη συνέχισή του, καθώς η δημιουργία των ενδυμασιών, η κατασκευή των προσωπίδων και η αγορά των απαραίτητων για το δρώμενο εξαρτημάτων έχουν μεγάλο κόστος.
4. Τη διοργάνωση εκθέσεων με παλαιά και σύγχρονα τεκμήρια (π.χ. φωτογραφίες, βίντεο, ενδυμασίες), που αναδεικνύουν τη διαχρονικότητα του εθίμου και τις αλλαγές που έχει υποστεί στην πορεία του χρόνου.
5. Την προβολή του δρωμένου σε τουριστικούς οδηγούς και σε ντοκιμαντέρ για τα έθιμα του Δωδεκαημέρου.
6. Τη δημιουργία και λειτουργία ειδικού εκθεσιακού χώρου με ενδυμασίες και φωτογραφίες του δρωμένου.

9. Βασική Βιβλιογραφία

Βακουφάρης, Περικλής, «Τα αρουγκουτσάρια», εφημ. Κλεισούρα, περ. Β', έτ. 2^ο, φ. 22^ο, Δεκέμβριος 1989.

Δήμος Κλεισούρας, *Κλεισούρα (λεύκωμα)*, επιμ. κειμ. Σιώκης Νικόλαος, Κλεισούρα 2007.

Λύκειο των Ελληνίδων, *Τραγούδια και χοροί από χορευτικά δρώμενα*, Ωδείο Ηρώδου του Αττικού, Παρασκευή 22 Σεπτεμβρίου 1989, κείμενα Λευτέρης Δρανδάκης (πρόγραμμα παράστασης).

Μάσκες-Masks, Συλλογή Γιώργη Μελίκη – Collection of Giorgis Melikis. Φωτογραφίες Δημήτρης Λουζικιώτης – Photos by Dimitris Louzikiotis, Λαογραφικό & Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης, Θεσσαλονίκη 2019.

Παπαμιχαήλ, Μιχαήλ Κ., *Κλεισούρα Δυτ. Μακεδονίας. Ακμή-Πολιτισμός-Αγώνες-Θυσίαι-Ιστορία-Ηθογραφία-Λαογραφία*, ά.τ. 1972, 58-59.

- Παπαργυρίου Θεόδωρος, «Ο Μακεδονικός, το Ε.Ι.Ρ.Τ. και τα καρναβάλια», εφημ. *Νέα Καστοριά*, έτ. 17ο, αρ. φύλ. 823, 20 Ιανουαρίου 1973.
- Σιώκης Νικόλαος Δ., «Τα Αργκουτσιάρια στην Κλεισούρα Καστοριάς», *Πρακτικά του 16ου Διεθνούς Συνεδρίου για την Έρευνα του Χορού «Ο χορός ως άυλη κληρονομιά»*, Κέρκυρα 30 Οκτωβρίου-3 Νοεμβρίου 2002, Ίδρυμα Δώρα Στράτου & Διεθνής Οργάνωση Λαϊκής Τέχνης, Αθήνα 2002, 339-348 (και στα αγγλικά).
- Σιώκης Νικόλαος Δ., «Ο ζουρνάς στο εθνικό δρώμενο των Αργκουτσιαριών στην Κλεισούρα Καστοριάς», *Διήμερο Συμπόσιο «Αυλοί και Λαλητάδες: Η συμβολή των λαϊκών πνευστών οργάνων στα τοπικά μουσικά ιδιώματα»*, 4η Συνάντηση «Ποιμένες Αγραυλούντες στη Γέργερη», Δήμος Ρούβα, Γέργερη Κρήτης, 28 Αυγούστου 2009 (υπό έκδοση).
- Σύνταξη, «Εθιμα του Δωδεκαημέρου στον Νομό Καστοριάς», εφημ. *Καστοριανός Πολίτης*, έτος 1 ο, αρ. φ. 30, 18-1-2002.
- Τζιώγκου Αριστοτέλης Ι., *Συνοπτική ιστορία της Κλεισούρας Δυτικής Μακεδονίας και το ιστορικό αυτός μνημείο της χριστιανοσύνης της ιεράς Μονής Παναγίας - Γεννήσεως της Θεοτόκου*, Θεσσαλονίκη 1962, 85-86.
- Χαρμαντά Νάνσυ, «Οι χοροί μας: Τα Αργκουτσιάρια στην Κλεισούρα Καστοριάς», *Ψιθυρίσματα χορευτικά και άλλα 7* (Δεκέμβριος 1997), 3.
- Christu Vasile N., «Obiceiuri la Aromâni (Arachi, Babughitari și Ligucitari)», *Peninsula Balcanica*, an. VIII, nr. 6 (Maiu-Iunie 1930), 77-81.
- Foti Ioan, «Cum mi-adrai arugucian», *Cântițe și 'ndoauă isturii aleapte di Ioan Foti*, Biblioteca Aromânească, an. I, No 1, București 1912, 32-35.
- Parahagi Pericle, «Călușeri sau Aruguciarii la Aromâni», *Graiu Bun*, an. 1, nr. 4-5 (Iul.-Aug. 1906), 83-88.
- Parahagi Tache, *Dicționarul dialectului aromân general și etimologic*, edit. 2a, București 1974.
- Parahagi Tache, *Din Folklorul Romanic și cel Latin. Studiu comparat*, București 1928, 37-42.

10. Συμπληρωματικά Τεκμήρια

α. Κείμενα (πηγές, αρχαιακά τεκμήρια κτλ.)

β. Χάρτες

Στα συμπληρωματικά τεκμήρια επισυνάπτεται χάρτης της Google με εναέρια πανοραμική κάτοψη της Κλεισούρας και τη διαδρομή που ακολουθούν οι αργκουτσιάρηδες εντός του οικισμού κατά την επιτέλεση του δρωμένου ανήμερα της Πρωτοχρονιάς. Με κόκκινες τελείες επισημαίνονται οι βρύσες στη συνοικία Αγίου Αθανασίου και Αγίου Αντωνίου και με κόκκινο αστερίσκο ο τελικός προορισμός του ταΐφα στην κεντρική πλατεία Αγίου Νικολάου.

γ. Οπτικά και ακουστικά τεκμήρια (σχέδια, φωτογραφίες, αρχεία ήχου, βίντεο κτλ.)

«Μουσικό Οδοιπορικό: Καστοριά-Κλεισούρα-Κορησός, Ραγκουτσιάρια» (ντοκιμαντέρ του 1997 της εθνομουσικολόγου Ροζάννας Λαδά), Αρχείο Τηλεοπτικού Προγράμματος ΕΡΤ

<https://archive.ert.gr/77008/>
<https://www.youtube.com/watch?v=Xd92n5hvQxc&t=1111s>
<https://www.youtube.com/watch?v=orDBcJ68w0&t=947s>

Μαγνητοσκοπήσεις του δρωμένου των αργκουτσιαριών την Πρωτοχρονιά του 2008 από τον Ν. Σιώκη

<https://www.youtube.com/watch?v=pMNJC3r7n9A&t=8s>
<https://www.youtube.com/watch?v=RhFYnZWIGR8&t=64s>
<https://www.youtube.com/watch?v=J3tIEV07eHA&t=29s>

Αναπαράσταση του δρωμένου των αργκουτσιαριών στην ψυχαγωγική εκπομπή «Κυριακή στο χωριό: Κλεισούρα Καστοριάς» της ΕΡΤ3, που προβλήθηκε την Κυριακή 13 Φεβρουαρίου 2011

<https://www.youtube.com/watch?v=EdXfVlexBiM>

Ερασιτεχνικές μαγνητοσκοπήσεις του δρωμένου των αργκουτσιαριών την Πρωτοχρονιά των ετών 2014 και 2015

<https://www.youtube.com/watch?v=Rj4-f4F70IM>
https://www.youtube.com/watch?v=5KMNQm_H5Ms&t=31s

6. Διαδικτυακές πηγές (υπερσύνδεσμοι)

Εισήγηση του συντάκτη του Ν. Σιώκη στα Πρακτικά του 16ου Διεθνούς Συνεδρίου για την Έρευνα του Χορού «Ο χορός ως άυλη κληρονομιά», Κέρκυρα 30 Οκτωβρίου-3 Νοεμβρίου 2002, Ίδρυμα Δώρα Στράτου & Διεθνής Οργάνωση Λαϊκής Τέχνης, Αθήνα 2002, 339-348 (και στα αγγλικά)

<https://urlzs.com/gw2B>

Πρόγραμμα Χορογραφικά του Θεάτρου Ελληνικών Χορών «Δώρα Στράτου» υπό την αιγίδα του Διεθνούς Συμβουλίου Χορού CID, UNESCO (Paris)

<http://writings.orchesis-portal.org/index.php/en/articlesen/276-siokis-nikolaos-argoutsaria-in-klisoura-of-kastoria-16th-international-congress-on-dance-research-corfu-greece-30-10-3-11-2002>

Αναδημοσίευση άρθρου του συντάκτη του Δελτίου

<https://vlahoi.net/ithi-ethima/ta-argoutsaria-stin-klisoura-kastorias>

11. Στοιχεία συντάκτη του Δελτίου

α. Στοιχεία συντάκτη του Δελτίου

Σιώκης Δ. Νικόλαος, Δρ Ιστορίας Ελληνισμού

β. Τόπος και Ημερομηνία Σύνταξης του Δελτίου

Θεσσαλονίκη, Μάρτιος-Αύγουστος 2019

12. Τελευταία συμπλήρωση/επικαιροποίηση του Δελτίου